

Gabiden Mustafin'in "Millioner" adlı eserinden önceki dersin devamı olan ařađıdaki bölümü okuyunuz, transkripsiyonunu yapıp Türkiye Türkçesine aktarınız, eser hakkında sınıfta konuşup tartışınız.

Kaynak:

adabiportal.kz, erişim tarihi: 01.12. 2015.

- Аяқтан алушы кім? Не үшін алады? Жәке, мен осы арасына түсінбей отырмын, - деді Жанат бір кезде. Жақып үлгергенше, Ырысжан шыдай алмады:
- Жомарт пен Баймақан емес пе! Балам-ау, әлі түк түсінбеген екенсің?
- Кінәсі не сонда?
- Кінәсі жоқ. Қызығады. Бірі председатель, бірі орынбасар болғысы келсе керек.
- Көп сайласа бола берсін. Оған бола тартыстың, намыстың керегі не?
- Теріс беттеп барасыңдар, - деді Жақып көтеріңкі дауыспен. Басын жастықтан көтеріп алып, қабағыншытына, қынжыла сөйледі. - Менікі шен таласы емес. Егер жұрттың көздегені председательдік болса, мен күзетші-ақ бола салам. Талас басқада. Көзімнің қарашығы, Жанатжан, сені қандай тілесем, осы колхозды дәл сондай тілеген едім. Тәрбиелеген едім. Міне, бүгін бұ да пісіп, толып тұр. Зәуеде, сен теңіңді не дұрыс жолыңды таппай ренжітсең, аталық ақыны кешу маған өте қиын. Колхоз тізгінін сыналмаған сенімсіз ойға билету одан да қиын. Іш осыған ашиды. Біткен іске сыншы көп, піскен асқа жеуші көп. Сыншының бәрі бірдей мінші ме? Жеудің бәрі бірдей енші ме? Қабылдай беруге болмайды. Қабылдамасаң тартысады. Тартысуға әл жете ме, бас сауғаға ар жете ме дегенім, мансап қамы емес. Жарғақ құлақ жастыққа тимей, жалындаған еңбекпен жасаған осынау жаңа дүние, жаңа ауылдың қамы, балам, - деген кезде, Жанат әкесінің сөзіне жымиып қана күлді. Күлгенде шығатын ұртының тұсындағы титтей ғана шұңқыры айқын көрініп тұрды. Жақып сезіп қалды.
- Адасып барам ба, әлде?
- Адасқан жоқсыз. Айта беріңіз. Бірақ, тіпті сақ, тіпті қызғаншақ боп кеткенсіз бе, қалай?
- Болса болар. Мен жасымның, ақылымның ең толған шағын осы колхозға жұмсадым. Бұдан артық толмасыма көзім жетеді. Колхозда өткізген он жеті жыл, соның ішінде бастық болған он бес жыл еңбегімнің ең жанған шағы. Сондықтан ол еңбекке еріксіз сақ, еріксіз қызғаншақпын.
- Колхозыңыз колхоз. Еліңіз ел. Неге тарығасыз? Әлде бүгінгі жиналыста сын қатты болды ма? Мен ештеме естігем жоқ, бір жұмыспен отырып қалдым.
- Сынды жаңа көріп жүрміз бе, сынның сыны бар да.
- Не дейді жұрт?

- Жұрт дұрыс айтты. Дұрыс шешті. Жоспар бекіді. Бірақ, Жомарт пен Баймақан "кем өлшеп, кейін тартасың" деді- Қолдарынан келсе, ауданға шағып, бұзбақ көптің қаулысын. Ірітпек бірлікті.

- Дұрыс қаулы бұзылмас. Шын бірлік ірімес, Жәке.

- Жәкеңе ауыр ол емес. Бұзылмайтынын, іріте алмайтынын жақсы білем. "Кем өлшеп, кейін тартасың" дегені-ақ батады. Жаным-ау, әжептәуір есті жігіттер көрмей ме, әлде көргісі келмей ме? - деп Жақып қынжыла тоқтады. Жанат жаңа ғана аңғарған сияқты. Әкесі талас пікірді талдап шешіп бермесе де, аржағын өз ойымен жорып келіп, бетін білдірді:

- Олар көрсін-көрмесін, көрнекті іс көмілмейді. Ісіңізді көпшілік сан бағалаған. Сақ, қызғаншақ болғаныңыз жарасып тұр. Мен дүниені көбінесе кітаптан танып келем. Сіз қолмен ұстап, көзбен көрдіңіз. Мүмкін, менікі жансақ болар. Әйтсе де бір нәрседен сақтандырғым келеді, Жәке?

- Айта бер, қарағым.

- Ең жетілдім деген адам, тарих көшін бір ғана кезеңге жеткізіп жүр. Одан әрі жаңа адам, жаңа заманға тиіп алып сатылап барады. Сіз колхоздың бірінші дәуірінде, социализм дәуірінде тұрсыз. Екінші дәуірдің жаңалығын сезе алмасаңыз, "кем өлшеп, кейін тартуыңыз" сөзсіз. Міне, алдымен осыған сақ бола көріңіз.

- Сонда Жомарт пен Баймақандар ғана жасамақ па коммунизмді, - деп Жақып мұртынан бір мырс етті.

- Олар асыра сілтеді ме, әлде толғауы жеткен жаңалық па, маған әлі мәлім емес. Зерттеп келіп төрелік

айтсам қайтеді сіздерге.

- Тым-ақ көңілдісің-ау, Жанатжан! - деп Жанатты арқаға қаға отырып жымиды Жақып.

- Әкесімен айтысып, баласына жүгінген бар ма?

- Әділдіктің алмайтын қамалы бар ма? Одан да әділдігің жете ме, десеңізші, - деп Жанат сылқ-сылқ күліпжіберді.

- Тәңір қойса жетер. Ұтылдым. Тоқтадым, қарағым, төрелігіңе, - деді де Жақып орнынан тұрды.

III

Жиналыстың ертеңіне таңертең Жомарт ауданға жалғыз тартты. Жиырма бестен жаңа асқан жалынды жігіт ойға алғанын етпей қойман десе де, өмір әзірге оны екі сүріндірді. Қарапайым қарт Жақыпты жолындағы біртөмпешіктей, қаңдаса басынан бір-ақ аттап кететіндей көруші еді. Кешегі жиналыс олай емес, Жақыпты тамыры терең бәйтерек етіп керсетті. Көрсетіп қана қойған жоқ, "байқа" деп маңдайынан тырс-тырс шертіп кетті. Тәтті үміт, әдемі ой дәл осының алдында ғана мықтап тұрып бір отыртқан. Алма, Жанат екі қыз бір анадан туғандай, бір қалыптан шыққандай, бір ауылда ержетті. Екеуінің көркі, мінезі, оқуы тең, ойы, арманы тең, сырлас құрбылар ең ақыры киімдеріне дейін парлап киетің. Алманың шешесі Отан соғысының алдында, әкесі Отан соғысында майданда қайтты. Иесіз қалған дүниені уақытша колхозға тапсырып, Алма төрт-бес жылдай Алматының консерваториясында оқыды да, өткен жаз скрипка класын бітіріп шықты. Сол жазда Жомарт та ауылшаруашылық институтын бітірді. Екеуі қоймастан тіленіп, осы ауданда істеуге келген. Аудан есікті кең ашты. Бірақ, алғашқы бетте-ақ Жомарт аудан басшыларының кейбіреуінің көңіліне ылғал салды. Өзінің мамандығына бармай, әкімшілік-басшылық қызметін таңдады. Ондағы ойы тіпті мансапқұмарлық емес. Өзгеріс жасаймын деген үлкен талабына еркіндік алу еді. Еркіндік, еркін тимесе де, кеш-жонекей алармын деп "Амангелді" колхозына барды. Бұл Жомарттың әлеуметтік бірінші адымы болса, Алма оның көңіліндегі Алма бағы болатын. Ол бақытты көңіл аясында мәпелеп, махаббат нұрымен суарып, бес жыл күтті. Енді сол бақта сайрандау өмірінің ең биік шыңы көрінетін. "Амангелдіге" келісімен бұл арман шыңына шықты. Шығысымен алмасы қолынан түсіп кетті... Алмамен қосылған тойы өткен соң-ақ Алма асығыс ауданға жүрген. Аудандық тсатрда істейтін. Тсатрдың бір асығыс жұмысымен Алматыға ұшпақ еді. Келсе ұшақ дайын екен. Іле аспанға көтерілді. Көтеріле бере ұшақ құлдырап кетті де шаншыла құлады. Тірі қалған жалғыз Алма. Бетті шарпыған от көз жаңарын жеп жіберген. Алма содан Алматыда торт ай жатып, көзден айрылып, Жомарттың қолына келіп отыр. Жомарттың бір қолында бүгін күл алма, бір қолында гүл алма. Екеуін бірден ұстатып, "көнбеші кәне көрейін" дегендей қатал тағдыр қасқая қарап тұрған тәрізді. Осы ауыр халде, көңіл жұбатқан жақын- жарандардың ішінде, Жанаттың бір сөзі Жомарттың босаған белін байлап бергендей болды. -Өмір егер ащы бермесе, тәттіні білер ме едік. Тәттіні бермесе, ащыны білер ме едік. Біріне мастанып, біріне мойымаған адам өмірде ыманан жеңіп шығады, - деген еді Жанат. Албырт жастың алғашқы қадамында ойламаған жерден кездескен екі соққы тізені бір бүксе де отыра алмады. Жомарт қазір қайратына қайта мінгендей. Жар қабағының астында кішкене көзі жайнап, тек ол ой теңізіне ғана шомып келеді. Сыртқы дүниеде ісі жоқ. Күн қызыл шұнақ аяз. Айнала көз жеткісіз кең жазық. Қар қалың. Жер беті аппақ. Ақ теңіздің үстінде жалғыз қалқып келе жатқан сияқты. Жемге піскен будан көк жеңіл қошекені шиыр жолдың үстінде сынапша толқытып,

ауыздығымен ойнатады. Кең дала, ат екпіні Жомарттың ойын кеңіте, лепірте түсті. Сеңсең тұлыбының жағасын қайырып қойып, бағанадан бері басқан ойды бір серпіп тастады.

- Бәрі болады! - деді өзіне-өзі. Кенеттен шыққан дауысқа буданкөк ала жөнелгенде, Жомарттың өзі де ұйқыдан оянып кеткендей болды. Жан-жағына көз жіберсе, біреу көлікте, біреу жаяу, біреу лыжада шаңқан даланы шимайлай қалқа құрып аққала соғып, қар тоқтатып жүр екен. Осы тұстың қары тым қалың. Ирек-ирек бел, бөртпе бұйрат болып алған. Арасындағы адамдар қырына шыққанда көрініп, ойына түскенде жоғалып кетеді. Біресе батып, біресе шығып, толқын арасындағы қайықтай қарлы белестерді шаңғымен кезген егін бригадирі Баймақан келеді. Барынша ағызып келеді. Өтіп бара жатқан Жомартқа төтеден қосылып, тоқтатпай сөйлесті ол:

- Жол болсын!

- Айтқаның келсін.

- Мәселені қабырғасынан қою керек. Дәл майдандағыдай қою керек. Жомарт Баймақанның бетіне көз қиығымен қарады да, жай ғана езу тартты. Баймақан сезген жоқ. Күннің қызыл шұнақ аяз екенін де сезбесе керек, құлақшынының бауы байлаусыз, дөңгелек келген етті, сарғыш беті нарттай. Өткір, көкшіл көзі бұрынғысынан да шығыңқы, жаңарында от ойнайды.

- Шылым тарталық, - деді Жомарт. Буданкөк те соны күткен екен, тоқтасымен барынша талтая қалды. Баймақан екпіндей сөйлеп тұр:

- Осы жұрт майданды қалай қамтамасыз еткеніне Қайранмын! Әлде соғыстан кейін бажып бара ма?

- Тыңдамай ма, орындамай ма?

- Тыңдайды, орындайды. Дисциплина сылбыр. Кезінде сақ еткізуге әлі жаттықпаған. Уақытында орындау, дәл орындау шешеді істің тағдырын. Әскерде командир айтты, бітті. Ал, мұнда басқаша. Тәртіп жасайын десең Жақып деген пәле кес-кестеп жібермейді.

- Тағы араға түсті ме?

- Иә. Бейсен кеше нормасын орындамаған. Әйелі орындаса да аққаланың биіктігін жеткізбеген. Екеуін де күн жазбай қуып жіберсем, Жақып бүгін келіп, "қырамысың елді, тәрбиелеу керек" деп тұр. Мүлде аяққа қақпан болды бұл Жақып. Соғыс көрмеген шәу неме, ыбылжып отырғаны өстіп. Жомарт мырс күліп жіберді.

- Онда мен де былжырдың бірі болдым ғой.